

Т. С. Шевченко

провідний спеціаліст відділу контролю
у сфері нотаріату Управління
з питань нотаріату Департаменту
державної реєстрації та нотаріату
Міністерства юстиції України

СПЕЦИФІКА

ОФОРМЛЕННЯ ЗГОДИ БАТЬКІВ НА ВИЌЗД ДИТИНИ ЗА МЕЖІ УКРАЇНИ

На сьогодні в Україні існують правила, за якими діти можуть перетинати кордони України.

Відповідно до статті 313 Цивільного кодексу України фізична особа, яка досягла чотирнадцяти років, має право на вільне самостійне пересування по території України і на вибір місця перебування.

Фізична особа, яка не досягла чотирнадцяти років, має право пересуватися по території України лише за згодою батьків (усиновлювачів), опікунів та в їхньому супроводі або в супроводі осіб, які уповноважені ними.

Фізична особа, яка є громадянином України, має право на безперешкодне повернення в Україну.

Фізична особа, яка досягла шістнадцяти років, має право на вільний самостійний виїзд за межі України.

Фізична особа, яка не досягла шістнадцяти років, має право на виїзд за межі України лише за згодою батьків (усиновлювачів), піклувальників та в їхньому супроводі або в супроводі осіб, які уповноважені ними.

Фізична особа може бути обмежена у здійсненні права на пересування лише у випадках, встановлених законом.

Статтею 3 Закону України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» передбачено, що перетинання громадянами України державного кордону України здійснюється в пунктах пропуску через державний кордон України після пред'явлення одного з документів, зазначених у ст. 2 цього Закону, зокрема, паспорта громадянина України для виїзду за кордон, дипломатичного паспорта України, службового паспорта України, посвідчення особи моряка, посвідчення члена екіпажу, посвід-

чення особи на повернення в Україну (дає право на в'їзд в Україну). У передбачених міжнародними договорами України випадках замість документів, зазначених у частині першій цієї статті, для виїзду з України і в'їзду в Україну можуть використовуватися інші документи.

Правила перетинання державного кордону України громадянами України встановлюються Кабінетом Міністрів України відповідно до зазначеного вище Закону та інших законів України.

Правила перетинання державного кордону громадянами України, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 27.01.1995 р. № 57 (зі змінами), передбачають, що перетинання державного кордону для виїзду за межі України громадянами, які не досягли 16-річного віку, здійснюється за згодою обох батьків (усиновлювачів) та в їх супроводі або в супроводі осіб, уповноважених ними, які на момент виїзду з України досягли 18-річного віку.

Виїзд з України громадян, які не досягли 16-річного віку, здійснюється за згодою обох батьків (усиновлювачів) (далі – батьки) та в їх супроводі або в супроводі осіб, уповноважених ними, які на момент виїзду з України досягли 18-річного віку.

Виїзд з України громадян, які не досягли 16-річного віку, в супроводі одного з батьків або інших осіб, уповноважених одним з батьків за нотаріально посвідченою згодою, здійснюється:

1) за нотаріально посвідченою згодою другого з батьків із зазначенням у ній держави прямуван-

ня та відповідного часового проміжку перебування у цій державі, якщо другий з батьків відсутній у пункті пропуску;

2) без нотаріально посвідченої згоди другого з батьків:

якщо другий з батьків є іноземцем або особою без громадянства, що підтверджується записом про батька у свідоцтві про народження дитини, та який (яка) відсутній у пункті пропуску;

якщо у паспорті громадянина України для виїзду за кордон, з яким перетинає державний кордон громадянин, який не досяг 16-річного віку, або проїзному документі дитини є запис про вибуття на постійне місце проживання за межі України чи відмітка про взяття на постійний консульський облік у дипломатичному представництві або консульській установі України за кордоном;

у разі пред'явлення документів або їх нотаріально засвідчених копій:

свідоцтва про смерть другого з батьків;

рішення суду про позбавлення батьківських прав другого з батьків;

рішення суду про визнання другого з батьків безвісно відсутнім;

рішення суду про визнання другого з батьків недієздатним;

рішення суду про надання дозволу на виїзд з України громадянину, який не досяг 16-річного віку, без згоди та супроводу другого з батьків;

довідки про народження дитини, виданої відділом реєстрації актів цивільного стану, із зазначенням підстав для внесення відомостей про батька відповідно до ч. 1 ст. 135 Сімейного кодексу України (під час виїзду дитини за кордон у супроводі одинокої матері).

Виїзд з України громадян, які не досягли 16-річного віку, в супроводі осіб, які уповноважені обома батьками, здійснюється за нотаріально посвідченою згодою обох батьків із зазначенням держави прямування та відповідного часового проміжку перебування у цій державі.

Виїзд з України дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, які не досягли 16-річного віку:

1) які проживають (перебувають) у закладах охорони здоров'я, навчальному або іншому дитячому закладі, – у разі пред'явлення нотаріально посвідченої згоди керівника цього закладу та у супроводі уповноваженої ним особи;

2) які влаштовані на виховання та спільне проживання до прийомної сім'ї, – у разі пред'явлення оригіналу договору про влаштування дитини до прийомної сім'ї або його нотаріально засвідченої копії та у супроводі прийомних батьків або одного з них;

3) які влаштовані на виховання та спільне проживання до дитячого будинку сімейного типу, – у разі пред'явлення оригіналу договору про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу або його нотаріально засвідченої копії та у супроводі батьків-вихователів або одного з них;

4) які перебувають під опікою, піклуванням за рішенням органів опіки та піклування, – у разі пред'явлення оригіналу рішення про встановлення опіки (піклування) або його нотаріально засвідченої копії та у супроводі опікуна або піклувальника;

5) які перебувають під опікою, піклуванням за рішенням суду, – у разі пред'явлення рішення суду про встановлення опіки (піклування) або його нотаріально засвідченої копії та у супроводі опікуна або піклувальника;

6) які відповідно до договору про патронат передані органом опіки і піклування на виховання в сім'ю іншої особи (патронатного вихователя) до досягнення дитиною повноліття – у разі пред'явлення оригіналу зазначеного договору, посвідченого підписом уповноваженої особи відповідної місцевої держадміністрації або міської (за винятком міст районного значення) ради, скріпленим гербовою печаткою, або його нотаріально засвідченої копії та у супроводі патронатного вихователя.

Виїзд з України громадян, які не досягли 16-річного віку, в супроводі одного з прийомних батьків, батьків-вихователів здійснюється за нотаріально посвідченою згодою другого з батьків із зазначенням держави прямування та відповідного часового проміжку перебування у цій державі, якщо другий з них відсутній у пункті пропуску через державний кордон.

Виїзд з України дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, які не досягли 16-річного віку, зокрема тих, що проживають (перебувають) у районах проведення антитерористичної операції, попередньо повинен бути погоджений із службою у справах дітей відповідної місцевої держадміністрації або міської (за винятком міст районного значення) ради у порядку, визначеному Мінсоцполітики.

Виїзд з України дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, які не досягли 16-річного віку, після їх усиновлення іноземцями здійснюється у супроводі батьків-усиновлювачів у разі пред'явлення рішення суду про усиновлення або його нотаріально засвідченої копії.

Водночас зазначаємо, що ст. 78 Закону України «Про нотаріат» (далі – Закон) передбачено, що нотаріуси засвідчують справжність підпису на документах, зміст яких не суперечить законові і які не мають характеру угод та не містять у собі відомостей, що порочать честь і гідність людини. Нотаріуси, засвідчуючи справжність підпису, не посвідчують факти, викладені у документі, а лише підтверджують, що підпис зроблено певною особою.

Заява – це вид документа, за допомогою якого громадяни реалізують через державні, приватні або громадські організації (установи, заклади) надані їм права (на працю, відпочинок, матеріальне і соціальне забезпечення тощо) чи захищають свої інтереси.

Враховуючи вищевказане, згода батьків (усиновлювачів), піклувальників на виїзд дитини за кордон повинна оформлятися у вигляді заяви, а справжність підпису таких осіб (батьків (усиновлювачів), піклувальників) на заяві має бути засвідчена у нотаріальному порядку.

За вчиненням цієї нотаріальної дії можна звернутися до будь-якої державної нотаріальної контори чи до приватного нотаріуса. Засвідчення справжності підпису на документах належить також до повноважень консульських установ України за кордоном.

Слід також зазначити, що посадові особи органів місцевого самоврядування також засвідчують справжність підпису на документах. Однак ці посадові особи не мають права на оформлення документів, призначених для дії за кордоном (ст. 37 Закону).

При засвідченні нотаріусом справжності підпису на заяві остання має бути викладена на спеціальному бланку нотаріальних документів.

Справжність підпису на документах може засвідчуватись за додержання певних умов:

1. Документи, на яких засвідчується справжність підпису, не повинні суперечити законові як за змістом, так і за формою, містити у собі відомостей, що порочать честь і гідність людини.

2. Документи, на яких засвідчується справжність підпису, не повинні мати характеру угод. В іншому випадку може створюватись враження, що засвідчується не тільки справжність підпису, а й сама угода.

Перед засвідченням справжності підпису на документі нотаріус повинен ретельно ознайомитися з документом та перевірити наявність усіх умов засвідчення, про які зазначено вище, встановити особу заявника відповідно до вимог ст. 43 Закону та гл. 3, 4 розд. I По-

рядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 22.02.2012 р. за № 282/20595.

Згідно зі статтею 45 Закону нотаріально посвідчувані угоди, а також заяви та інші документи підписуються у присутності нотаріуса чи іншої посадової особи, яка вчиняє нотаріальну дію. Якщо угода, заява чи інший документ підписані за відсутності цих посадових осіб, громадянин повинен особисто підтвердити, що документ підписаний ним.

Якщо громадянин унаслідок фізичної вади, хвороби або з інших поважних причин не може власноручно підписати заяву чи інший документ, за його дорученням і в його присутності та в присутності нотаріуса або іншої посадової особи, яка вчиняє нотаріальні дії, заяву чи інший документ може підписати інший громадянин. Про причини, з яких громадянин, зацікавлений у вчиненні нотаріальної дії, не міг підписати документ, зазначається у посвідчувальному написі.

Зауважимо, що у разі засвідчення нотаріусом справжності підпису на документах їх примірники у справах нотаріуса не залишаються. Однак на сьогодні з метою недопущення випадків засвідчення справжності підписів батьків (усиновлювачів), піклувальників на заяві про згоду на виїзд дитини за кордон за їх відсутності у нотаріуса у справах нотаріуса в окремому наряді залишаються примірники заяв від таких осіб про їх згоду на тимчасовий виїзд за кордон їхніх дітей та заяви від неповнолітніх осіб віком від 14-ти до 18-ти років про їх згоду на виїзд на постійне місце проживання за кордон.

Крім того, хочеться згадати про засвідчення вірності перекладу заяв про згоду на виїзд дитини за кордон чи засвідчення справжності підпису перекладача на таких заявах.

Відповідно до статті 79 Закону засвідчувати вірність перекладу та засвідчувати справжність підпису перекладача мають право як державні, так і приватні нотаріуси, а також консульські установи.

Нотаріус засвідчує вірність перекладу документа з однієї мови на іншу, якщо він знає відповідні мови.

У тому випадку, коли нотаріус не знає мови, якою потрібно перекласти документ, цей переклад може бути зроблено перекладачем, справжність підпису якого засвідчує нотаріус у порядку, що передбачений для засвідчення справжності підпису. У цьому випадку нотаріус повинен перевірити кваліфікацію перекладача, а перекладач підтвердити її. Для цього нотаріус разом з документом, що встановлює особу перекладача, повинен витребувати документ, який підтверджує його кваліфікацію.

При засвідченні вірності перекладу з однієї мови на іншу до документів пред'являються такі самі вимо-

ги, як і до документів при засвідченні справжності підпису. Тобто вони не повинні суперечити законові як за суттю, так і за формою, мати юридичне значення тощо.

Офіційні документи (у даному випадку – заяви), які були складені на території України, потребують процедури легалізації з метою використання їх на території інших держав.

Так, Конвенція 1961 року, що скасовує вимогу легалізації іноземних документів (далі – Конвенція), згода на обов'язковість якої надана Законом України «Про приєднання України до Конвенції 1961 р., що скасовує вимогу легалізації іноземних документів» від 10 січня 2002 р., набрала чинності між Україною і державами – учасницями Конвенції, що не висловили заперечень проти її приєднання, з 22.12.2003р.

Відповідно до статті 2 Конвенції кожна з Договірних держав звільняє від легалізації документи, на які поширюється ця Конвенція і які мають бути представлені на її території.

Єдиною формальною процедурою, яка може вимагатися для посвідчення автентичності підпису, якості, в якій виступала особа, що підписала документ, та у відповідному випадку автентичності відбитка печатки або штампа, якими скріплений документ, є проставлення апостиля компетентним органом держави, в якій документ був складений.

Постановою Кабінету Міністрів України «Про надання повноважень на проставлення апостиля, передбаченого Конвенцією, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів» від 18.01.2003 р. № 61 передбачено, що Міністерство юстиції проставляє апостиль на документах, що видаються органами юстиції та судами, а також на документах, що оформляються нотаріусами України, для використання їх за кордоном.

Положенням про Міністерство юстиції України, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 2.07.2014 р. № 228, передбачено, що Мініюст здійснює підготовку нотаріально оформлених документів для їх подальшої консульської легалізації.

Компетентні органи з'ясовують, чи підлягають подані документи консульській легалізації чи проставленню апостиля; справжність підпису та якість, в якій виступала особа, що підписала документ, а також справжність відбитків печатки та/або штампа, проставлених на документах.

Враховуючи вищевказане, слід відзначити, що в Україні основні підходи до реалізації прав дітей у разі їх виїзду за межі України протягом останнього часу істотно змінилися. Це пов'язано насамперед з посиленням уваги з боку держави до інтересів дітей, удосконаленням механізму контролю за дотриманням чинного законодавства у сфері охорони дитинства. ■